

PhDr. Jana Karlíková:

Štefan Pozdišovský

Na Slovensku pracovalo v minulosti v múzeách niekoľko nadšencov, ktorí sa neľahkej práci venovali popri svojej skutočnej profesii. Nešetrili čas ani námahu pri budovaní zbierok, zveľaďovali a ochraňovali kultúrne dedičstvo pre ďalšie generácie.

Medzi takýchto nadšencov, ktorí sa zlatými písmenami zapísali do histórie Trenčína, -patrilstredoškolský profesor Štefan Pozdišovský, ktorého 95. výročie narodenia si pracovníci Trenčianskeho múzea a celá kultúrna obec pripomenuli v decembri minulého roku.

Rodisko, detstvo, školské roky

Tesne pred Vianocami, 23. decembra 1906 sa v Močenku pri Nitre, v roľníckej rodine Jána Vörösa (1878) a Rozálie Blehovej (1885), zosobášených 13. januára 1903, narodil syn Štefan. V rodine už boli dve dievčatá, Vilma (1903) a Mária (1905). Mladšími súrodencami Štefana boli Vojtech (1909), Helena (1911) a Anna (1914), ktorá sa narodila dva mesiace po vypuknutí prvej svetovej vojny. Klára prišla na svet po návrate otca z ruského zajatia (1919). Po nej dvaja súrodenci zomreli za sebou hneď po pôrode a posledný brat Július sa narodil 28.10.1926. Mária odišla zo sociálnych dôvodov v roku 1927 do Argentíny a Helena pôsobila ako misijná sestra od roku 1947 na Novej Guinei, naposledy v meste Alexishafen.

Močenok sa rozprestieral v trojuholníku miest Nitra - Šaľa - Sereď, na severe susedil s Hornou Kráľovou, delil ich iba Horný majer. Obe obce mali spoločný kraj, kostol v Močenku, aj notariát. Rozdiel bol iba v reči - Kráľovania sa dorozumievali prevažne po maďarsky, zatiaľ čo oveľa rozľahlejší Močenok bol slovenský. Často dochádzalo k zmiešaným maďarsko-slovenským manželstvám, aj starý otec Jozef si vzal za manželku Kráľovanku - Katarínu Papai.

Močenok je aj dôležitým etnickým hraničným bodom. Patrí do západného výbežku stredoslovenčiny, na severe od Hornej Kráľovej je ostrá hranica tvrdej trnavčiny a na juhu pribúda maďarčina.

Rodina Vörösovcov bývala v južnej časti dediny. Otec dennodenne od skorého rána pracoval na gazdovstve svojich rodičov spolu s bratom Vavrom. U babky a dedka, ktorí obývali väčší dom v strede obce, lebo boli "bohatší sedliaci" zostával Štefan celý deň, až večer chodieval so sestrou domov. V sobotu a nedeľu prichádzal otec včasnšie, aby sa s deťmi mohol "pomazliť". Malý Štefan vyrastal ako ostatní jeho rovesníci na dedine, spočiatku so sestrami pomáhal pri vyháňaní ošípaných a pasení husí na blízkych strniskách za dedinou, cez prázdniny mu ako školákovi už mama zverila pásť i kravičku.

Do prvej triedy cirkevnej školy v obci začal chodiť v roku 1913. Vyučovalo sa po slovensky, lebo maďarčine nikto z detí nerozumel. Len čo sa skončil pre neho tak dôležitý školský rok, vypukla prvá svetová vojna. Z rodiny narukovali otec i strýko Vavro, ktorý pravidelne o sebe podával správy, no konca vojny sa nedožil, zahynul na talianskom fronte. Otec sa dostal pri prvej veľkej ruskej ofenzíve do zajatia. Rodina až o dva roky dostala správu, že žije. Dve ženy a šestero večne hladných detí mali uživiť matkine roličky. V roku 1917 bolo také sucho, aké si nepamätali ani starí ľudia, úroda nevrátila ani náklady na osivo. Jačmeň bol taký nízky a riedky, že sa nedal

kosť, podobne raž i pšenica. Všade bol hlad, ktorý vyvolával po dedinách veľkú nespokojnosť. Vojsko neustále požadovalo obilie, vykonávalo rekvirácie. U Vörösovcoŕ tiež prezrela komisia všetky komory a stodolu, aby našli zásoby múky. Malý Štefan vedený matkiným pudom záchrany života ukryl v stohu slamy asi 10 kg múky. Dvaja vojaci s bodákmi nasadenými na puškách ťtuchali do slamy, ale nič neobjavili, alebo skôr nechceli objaviť, vediaĀ, že je v dome veľa malých detí.

Na gazdovstvo práve v roku 1917 prideliĀ ďalší hladný krk - srbského zajatca Radoslava, ktorý mal nahradiť paholka. S deťmi sa často a rád hrával. Ku krajanovi chodievali vo sviatočné dni ďalší Srbi s veliteľom, vysokým brunetom - dôstojníkom Milosom. Mal široký politický rozhľad, každý ho uznával a rešpektoval. V dobe, keď Nemci boli hlboko v Rusku, čo sa Štefanova mama dozvedela z novín Vlasť a Svet, rozprával takmer neveriteľné veci: Vy budete patriť pod Čechov, my dostaneme BaĀku a Banát a Rumuni Sedmohradsko. Školák Štefan mal iba jedenásť rokov, veľa vecí uŹ chápal, ale dôstojníkovi neveril. PovaŹoval za nemoŹné, aby sa tisícročná ríša tak rýchlo rozpadla! I po mnohých rokoch, keď si spomínal na toto obdobie, rozmyšľal, odkiaľ mal zajatec také presné informácie, veď revolúcia v Rusku vypukla aŹ v novembri 1917.

Aj napriek zúriacej vojne mama aspoň raz do mesiaca cestovala do Trnavy, aby si v zdruŹení katolíckych Źien vypoĀula aktuálne témy o Źivote. Vdp. Eugen Filkorn im stále prízvukoval, aby dávali ťtudovať deti za lekárov, učiteľov, pravotárov a nielen za kňazov, ako tomu bolo dovtedy. Matka sa snaŹila sledovať len dobro pre svoje deti. Vynikala nad rovesníĀkami prirodzenou inteligenciou, triezvym rozumom a rozhľadom predbehla myslenie sedliackych spoluobĀanov i o pol .storoĀie. Povahové Ārty i myslenie matky ovplyvnila snád' skutoĀnosť, že jej mama bola hrdá zemanka. Štefanova matka mala so svojimi deťmi smelé plány. Jej prvou "obeťou" sa stala najstaršia sestra Vilma, ktorú odvieĀla do Trnavy, aby sa nauĀila ťiť. Ambiciózna sestra sa vŹak zapísala do meťtianskej a potom do učiteľského ústavu. Keď v júni 1917 skonĀil v MoĀenku ťtvrtú triedu ľudovej ťkoly ťteŕvko, priťiel rad i naňho. Matka s ním posledný augustový deň peťo kráčala na seredskú ŹelezniĀnú stanicu (18 km), kde si museli kúpiť lístky do Trnavy cez Leopoldov, lebo priamy spoj bol zatarasený nákladnými vagónmi stiahnutými pred ruskou ofenzívou na Karpaty. Pre syna Štefana i dcéru Vilmu vybavila ubytovanie u známej zo stretnutí katolíckych Źien. Sestra chodila do učiteľského ústavu k sestriĀkám, on navťtevoval v Trnave piatu triedu ľudovej ťkoly. "Babka" Vilímková ich skoro ráno vodila do kostola. Bývali v susedstve jezuitov, no chodievali i ku vzdialenějším frantiťkánom. Štefan sa odhodlal miniťtrovať frantiťkánovi, ktorý priťiel k oltáru bez pomocníka. Vtedy eťte nevedel, že poslúŹil nastávajúcemu katechétovi, pátrovi Fulgentiusovi. ťkola a riaditeľstvo boli pri mestskej veŹi, iba piata trieda mala "detaťované pracovisko" v súkromnom dome pri "Hrubom kostole" (kostol sv. Mikuláša), susedila s kapituínou kniŹnicou. UĀilo sa po maďarsky, ale maďarizaĀný tlak nebol veľký. UĀiteľ bol skôr ľudomil ako nacionalista. V ŹaŹkom vojnovom období dokonca hradil opravy obuvi svojim chudobným Źiakom. Vtedy sa po prvý raz Štefan zaĀal uĀiť nemĀinu. Na konci ťkolského roku 1917/1918 dostal také dobré vysvedĀenie, že nemusel robiť prijímaciu skúťku do gymnázia.

Ľudia netrpezlivo Āakali na koniec vojny, správy z Ruska veťtili blízky mier. I rodina Vörösovcoŕ dostala správu, že otec Źije, ale po ochorení na týfus zostal v nemocnici, aŹ kdesi v Simbirsku. Prázdniny a leto mali priniesť oddych od ťkolských povinností, no cieľavedomá a starostlivá mama nedala synovi pokoj - prihlásila ho u klerika Michala Úradníka v Hornom majeri na výuĀbu latinĀiny, tak potrebnej uŹ v prvej triede gymnázia.

Gymnaziálne roky

Od roku 1918 navťtevoval Štefan Uhorské kráľovské arcibiskupské gymnázium v Trnave. V ťkole vládol poriadok a prísna disciplína. Riaditeľom bol Dr. Emil Hudyma, každý odborný predmet vyuĀovali kňazi, len dvaja profesori boli svetskí: matematik Bellák a latinĀinár Ján Marek. Chlapci z triedy preŹivali svojsky blízaci sa koniec vojny - napriek prísnemu ťkolskému zákazu vychádzania ich zvedavosť zaviedla okrem iného i na ŹelezniĀnú stanicu, ktorá bola

dôležitým dopravným uzlom. Tam na vlastné oči videli opancierovaný vlak Károlyiho vojska a pocítili strach zo strelby. Po príchode väčšej posily českých vojakov do Trnavy sa už v decembri nevyučovalo, žiakov poslali predčasne domov. V rodnej obci čakalo študenta prekvapenie - po strastiplnej ceste plnej útrap sa vrátil domov k rodine konečne otec, túžobne očakávaný všetkými deťmi a manželkou. Nemohol však dlho žialiť nad smrťou svojho jediného brata a otca, gazdovstva sa musel ujať sám.

Od januára 1919 sa už na slovenskom reálnom gymnáziu Jána Hollého v Trnave vyučovalo slovensky, aj keď neboli plné triedy žiakov. Postupne sa povymieňal celý pedagogický zbor, z Čiech prichádzali profesori rôzneho veku, len mladému študentovi Štefanovi sa zdalo, že veľmi rýchlo rozprávajú. Trvalo veru pekných pár mesiacov, kým im dokonale porozumeli i tí ostatní, ktorí neboli zo Záhoria. Vyučovanie malo svoje kladné, ale i záporné stránky - na jednej strane sa chlapci naučili i českú gramatiku a pravopis, učili sa podrobne české dejiny, ale o slovenskej histórii, Matici slovenskej, Memorande, alebo Žiadostiach slovenského národa sa dozvedel budúci učiteľ histórie až na vysokej škole. O Jánovi Kollárovi, zástancovi češtiny proti štúrovským "separatistickým" snahám rozprával profesor češtiny údajne s takou presvedčivosťou, že žiaci zazlievali Štúrovi jeho rozkol jednotného spisovného jazyka.

Najmä mladí českí profesori boli necitliví voči sedliackym chlapcom, pochádzajúcim väčšinou z kresťanských rodín a dennodenne im vtíkali do hláv svoje politické názory ("náboženství je opiem lidstva"), ktoré vôbec nesúviseli s preberanou látkou. Aj jeho maďarské priezvisko im začalo stále viac prekážať. Navyše malý Štefan nielen pravidelne miništroval, ale počas i býval s bratom a staršou sestrou u pomocného kostolníka v kostole sv. Mikuláša v Trnave. Prislúchoval Františkovi Richardovi Osvaldovi a ďalším staručkým kanonikom v kapitulskom kostole, o. i. prelátovi Msgr. Alojzovi Zelligerovi.

Po skončení kvarty, keď hospodárska situácia nebola dobrá a rodinný rozpočet to nedovoľoval, rozhodla starostlivá mama, že všetci traja budú bývať v Seredi a do Trnavy budú dochádzať vlakom. Využila zas svoje kontakty zo združenia katolíckych žien. Sereď bola vzdialená od Močenku 18 kilometrov. Močenčania tam chodili na trh s obilím, čo využila na prísun potravín pre svojich školákov. Deti bývali na Dolnomajerskej ulici, kde mali svoju izbičku v dome Jozefíny Bašovej, vojnovej vdovy. Domáca chodievala na príležitostné práce do seredskej špodovky (továrne na glej), alebo v lete pracovala v poľnohospodárstve. Čo však bolo dôležité, rešpektovala ich študijné povinnosti a mala pre ne plné porozumenie. Súrodenci sa stali samostatnejšími, šetrnejšími a sestra, ktorá začala posledný ročník učiteľského ústavu, dokonca i sama nakupovala a všetkým trom varila.

Kvartou mnohí študenti ukončili školu, vstupovali do života, alebo odchádzali do odborných škôl. Do kvinty zas prišli viacerí študenti a študentky z iných ústavov. Menili sa i profesori, zo starej rakúsko-uhorskej éry zostal iba Ján Marek, z Trenčína prišiel aj nový riaditeľ - český profesor František Špaček, ktorý vystriedal Dr. Štefana Hattalu. Učili ho Dr. Gabriel Hejzlar, Dr. Tomsa, Josef Jirsík, Ján Hajdoczy, Dr. Pavol Žiška a iní.

Keď v roku 1923 sestra Vilma ukončila učiteľský ústav, už neboja viac viazaná na Trnavu. Bratia sa museli podrobiť rozhodnutiu matky, že odídu do školy v Nitre, ktorá bola bližšie. S ťažkým srdcom sa Štefan lúčil so známymi miestami v Trnave, cítil, že mu bude za "slovenským Rímom" clivo.

V Nitre mama vybavila ubytovanie u pána Vincenta Boháča, nemocničného zamestnanca, ktorého brat pochádzal z Močenku. Po zápise na Reálne gymnázium Tomáša Červena sa Štefan dostal do triedy, v ktorej bolo dosť klerikov. Mnohí z nich sa mu zdali nadaní, ako napríklad Rudolf Sokolík z Dolných Naštíc, ktorý skladal básne, žiaľ, o dva roky umrel. Trieda mala vyspelých žiakov, vystupovali na podujatiach Samovzdelávacieho krúžku. Štefan ukončil úspešne sextu, no prišli nepredvídané zdravotné problémy, ktoré ho poznačili na ďalšie roky. V sparnom lete si hasil smäd väčším množstvom bielych čerešní, ktorých sa v tom roku hojne urodilo. Aj keď ich nezapil vodou, dostal prudkú dyzentériu. Žalúdočné komplikácie trvali až do

Vianoc 1924. Chorý sa nemohol zapísať do školy, doma zostal celý rok. Ťalúdočný katar zanechal trvalejšie následky na jeho zdraví. Od detstva býval útlejšej postavy, po chorobe však schudol natoľko, že mu lekár nedoporučoval študovať vôbec! Koncom mája 1925 ho pozval, ešte ako rekonvalescenta, bývalý učiteľ Pavol Prekopp na výpomoc do miestneho Úverového družstva. Za túto prácu dostal odmenu, ktorú zhmotnil spoločne s rodičovským doplatkom do vytúženého a potrebného bicykla. Až ďalší školský rok nastúpil do septimy, no jeho bývalí spolužiaci a dobrí kamaráti boli už oktaváni. Nová trieda ho neprijala, dostal sa do úplne cudzieho prostredia, začal zaostávať v učení, bol nepozorný, zhoršil si prospech. Mal problémy s vyjadrovaním sa, choroba sa zapísala nielen na jeho chatrnú telesnú schránku, ale trpel i duševne... Nenašiel sa ani jeden pedagóg, ktorý by mu pomohol nájsť stratenú rovnováhu a pomôcť tak prekonať prekážky. Na toto preň traumatizujúce obdobie nerád spomínal. Vlastnou vytrvalosťou a chlapčenskou ctižiadosťou sa mu podarilo zlepšiť si prospech a úspešne zmaturovať. Okrem zemepisu ho zaujímali aj jazyky.

Odstup spolužiakov od "prišelca" a napätý vzťah pretrvával aj neskôr, nikdy ho totiž nepozvali ani na jedno pomaturitné stretnutie.

Na vysokej škole

8. júna 1927 zložil Štefan v Nitre skúšku dospelosti a väčšinou hlasov bol "uznaný k návšteve univerzity". Nemal ťažkosti s výberom ďalšieho povolania. Ešte v tretej triede ľudovej školy sa mu dostala do rúk podlepená vojenská mapa približne z roku 1903, ktorú používal jeho otec. Na rube plátna bolo rukou dopísané K. u. k Inf. Rgmt No-12 14 Comp. Corp. Wörös Johan. Mapa naňho zanechala už v detstve taký hlboký dojem, že ju považoval za najzaujímavejšie ľudské dielo, fascinovala ho. Tajne si ju uschoval a chránil, aby mohol čerpať z jej tajomstiev. Ovplyvnila jeho orientáciu pri volbe akademických predmetov na fakulte. Ešte i dnes mu je starostlivo opatrovaná mapa nápomocná pri štúdiu starých nemecko-maďarských názvov.

Keď sa začiatkom októbra 1927 zapísal na Filozofickú fakultu, vtedy Slovenskej univerzity v Bratislave, zvolil si úplne samozrejme dejepis a zemepis ako hlavné predmety. Od jeho úmyslu ho neodhovoril ani pedel pán Zíma, ktorý ho upozornil, že už tristo profesorov s touto kvalifikáciou je nezamestnaných. Do indexu si mohol zapísať ešte archeológiu a národopis, akoby tušil, že ich bude raz potrebovať. Povinný bol i predmet z umenia. Tam objavil dychtivý študent krásu historických slohov, učaroval mu hlavne barok. Záverečné skúšky robili podľa starého skúšobného poriadku z roku 1911, až po absolvovaní osem semestrov.

Počas vysokoškolských štúdií v Bratislave býval na Svoradove. Mesačný poplatok za izbu bol 140 Kč., strava stála 310 Kč. Riaditeľom Svoradova bol v tom čase Msgr. Dr. Eugen Filkorn. Výchovnú stránku mal na starosti Dr. Karol Körper.

Budúci učiteľ prichádzal do prvého semestra vtedy, keď fakultu opúšťal Branislav Varsik a Vojtech Budaváry (Budinský-Krička). Niekoľko semestrov mali za sebou Alexander Húščava a Štefan Rakovský. Študoval s Andrejom Poloncom z Turca, neskorším externým správcom etnografických zbierok Slovenského národného múzea v Martine a Vlastou Maříkovou-Kristenovou z Bratislavy, s ktorou patril medzi najlepších.

Zemepis ho vyučovali českí profesori - Dr. František Štula, ktorého vystriedal Dr. Jiří Král a neskôr sa habilitoval Dr. Jan Hromádka. Československé dejiny prednášal Dr. Václav Chaloupecký, ktorý bol v tridsiatych rokoch i predsedom vedeckej skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách. Pomocné vedy historické prednášal Dr. Vladimír Klecanda, francúzsku revolúciu Dr. Jan Borovička (pre chorobu však absolvoval iba niekoľko prednášok). Z národopisu ho zaujal Dr. Karel Chotek, archeológiu učil Dr. Jan Eisner, rímske dejiny najskôr Dr. Vladimír Groh, po ňom Dr. Vojtech Ondrouch. Dva semestre počúval na dejinách umenia Dr. Žákavca. Vtedy ešte nemohol tušiť, ako mu raz poslúžia v ďalšom zamestnaní.

Velká hospodárska kríza negatívne zasiahla do plánov mnohých študentov, niektorí jeho spolužiaci opustili školské rady, odišli pracovať ako výpomocné sily, ostatní zápasili s

existenčnými ťažkosťami, tak ako Štefan. Sestrin manžel nahovoril ešte pred vypuknutím krízy rodičov, aby spolu kúpili ucelené hospodárstvo. Bol ním majetok Weinberger a spol. v Pozdišovciach. Vzali si pomerne vysokú pôžičku v michalovskej banke. Pôžička v krízovej dobe zaťažovala poľnohospodársku činnosť, predpokladané príjmy sa nedosahovali, nestačili ani na úroky, nie ešte na splátky. Vysokoškolský študent veľmi zazlieval švagrovi nepremyslenú transakciu, rodičia sa trápili a on nemal ani na zakúpenie potrebných kníh na štúdium. Hľadal určité zdroje, aby nebol rodičom na ťarchu a mohol doštudovať... V tejto neutešenej situácii pomohol správca internátu, ktorý mu navrhol robiť dozor nad stredoškólakmi v "Starom Svoradove", za čo dostal zdarma ubytovanie i stravu. Medzi mládežou, ktorú mal ako študent na starosti, vynikal drobný bystrý chlapec - Bohdan Warchal, frekventant hudobnej školy, ktorý založil zo žiakov vlastné komorné teleso. S kapelou často koncertoval na nádvorí, hoci to bola skúška, či nácvik koncertu, vždy sa vydarili. Na starosti mal i mladého Dezidera Kardoša, poslucháča konzervatória, budúceho hudobného skladateľa. Na začiatku ôsmeho semestra pribudla ďalšia ponuka - so spolužiačkou Vlastou Maříkovou zastupoval do konca školského roka na Vyššej priemyselnej škole v Bratislave profesora dejepisu Dr. Vojtecha Ondroucha, ktorý začiatkom marca 1931 odišiel na študijný pobyt do Ríma. Žiakov mohli dokonca i klasifikovať.

Povinný počet semestrov absolvoval s ostatnými v polovici roku 1931. Nastalo prípravné obdobie na skúšky. Situáciu však stále komplikovala hospodárska kríza, pre finančné ťažkosti sa absolventi hlásili do zamestnania, ich snahou bolo dostať sa bližšie k Bratislave alebo rodisku. Štefan sa zamestnal od októbra 1931 najskôr na meštianke v Štítniku, o mesiac prijal jednotriedku v Hornej Kráľovej neďaleko rodiska, kde zostal do júna 1932. Tam sa zoznámil s učiteľkou, ktorú si onedlho vzal za manželku. Svadba s Elenou Demeterovou bola 7. januára 1933 v Šamoríne, kde im bol jedným zo svedkov budúci švagor, riaditeľ tamojšej meštianskej školy.

Prvé pedagogické pôsobiská

V rokoch 1933-1934 si Š. Pozdišovský odkrútil vojenskú službu a po vojne nastúpil ako učiteľ na štátnu meštiansku školu v Želiezovciach, kde zostal do konca júna 1935. Keď v roku 1936 vykonal predpísanú skúšku, tzv. definitívu, prislúchal mu titul dočasného profesora. Mohol tak vyučovať zemepis a dejepis ako hlavný predmet "vo všetkých triedach stredných škôl československých s vyučovacím jazykom československým".

Krátko učil v Žarnovici a od 1. septembra 1936 začal pôsobiť na gymnáziu v Leviciach, odkiaľ na jeseň 1938 evakuoval do Liptovského Mikuláša. Posledným a trvalým miestom jeho učiteľského pôsobenia bol Trenčín, kde od 1. septembra 1939 získal, na základe vypísaného súbehu, systemizované miesto definitívneho profesora na štátnom gymnáziu.

Vojenčina

Málokto má na vojnu príjemné spomienky, no profesor Pozdišovský tvrdí, že ho vojenská služba zocelila, zlepšila jeho zdravotný stav, celkom vyliečila chorý žalúdok. Prispela k tomu pravidelná strava, poobedňajší oddych a denné cvičenie so zbraňou na čerstvom vzduchu. Na začiatku vojny pri výške 170 cm mal stále nízku váhu, postupne však priberal. Po nástupe k vojsku v polovici júla 1933 ho z Bratislavy vyslali ako budúceho zásobovača na jazdecký výcvik do Pardubic. Keď sa naskytla po troch týždňoch možnosť prestupu, prihlásil sa k pechote do Košíc. Škola pre výcvik dôstojníkov pechoty v zálohe mala päť rôt, po reštrikcii sa ustálili stavy mužstva na štyri pešie a jednu guľometnú rotu. Veliteľom každej bol štábny kapitán, obyčajne legionár, Štefanovi velil škpt. Jaroslav Procházka, vyslaný z trenčianskeho 17. pešieho pluku. Po absolvovaní sedemmesačnej školy pre dôstojníkov pechoty v zálohe prideliili vojakov k rotám. Zvyšných sedem mesiacov odslúžil mladý vojak v 39. pešom pluku generála Grazianiho v Petržalke. Nástup Hitlera k moci vyvolával obavy z vojny, preto aj Trenčín začal povolávať na cvičenie záložníkov. Na ich výcvik stiahol z útvarov aj svojich absolventov škôl. V Trenčíne tak skončil prezenčnú službu. Už vtedy naňho mocným dojmom zapôsobilo historické mesto s rozľahlým starobylým hradom.

V nepokojnom roku 1939 ho dvakrát povolali do zbrane a za Slovenskej republiky dvoma cvičeniami ukončil vojenskú kariéru. Povýšenia na kapitána sa dočkal až po druhej svetovej vojne v Československej republike.

Natrvalo v Trenčíne

Miesto stredoškolského profesora na gymnáziu v Trenčíne bolo jeho posledným pedagogickým pôsobiskom. V čase jeho príchodu bol Trenčín stále tým mestom, v ktorom tvorili významnú zložku kultúrno-spoločenského života aktivity viažuce sa na poznávanie regionálnej histórie a prírody. Od roku 1921 tu pôsobila Vlastivedná spoločnosť MUDr. Karola Brančika, ktorá nadviazala na tradície Muzeálnej spoločnosti a Prírodovedného spolku župy Trenčianskej, založeného v roku 1877. Výbor tvorili významné osobnosti mesta. Podľa stanov spoločnosti malo múzeum "vykonávať vo svojom obvode prírodovedný, starožitnostný, miestopisný, dejepisný a národopisný výskum". Zbernou oblasťou - "obvodom" bolo celé stredné Považie, od Považskej Bystrice až po Nové Mesto nad Váhom a tzv. Záhorie smerom k Bánovciam nad Bebravou. Okrem Vlastivednej spoločnosti vyvíjal bohatú činnosť aj Miestny odbor Matice slovenskej, ten organizoval populárne literárne štvrtky vo dvorane hotela Tatra, na ktorých prednášal históriu okrem pátra Jozefa Braneckého aj začínajúci profesor gymnázia, Štefan Vörös.

Na štátnom gymnáziu vyučoval spočiatku iba svoje aprobačné predmety dejepis a zemepis, neskôr i národné hospodárstvo a umeleckú výchovu. Ako dodnes spomínajú jeho žiaci, zaujímavým spôsobom suploval aj telesnú výchovu, on sa viezol na bicykli a študenti utekali popri Váhu za ním. Profesorovi Vörösovi sa v roku 1941 konečne podarilo úradne si zmeniť priezvisko na lepšie znejúce a hlavne slovenské - Pozdišovský. S pôvodným priezviskom mal problémy už na školách, po vzniku ČSR, najviac na vojenskej službe. Na radu manželky si zmenili priezvisko podľa miesta ich krátkodobého pobytu - Pozdišoviec.

Štefan Pozdišovský bol u študentov vážený a obľúbený, hoci bol prísny. Po rokoch, na stretnutiach sa priznali, že ho mali radi i preto, že novú preberanú látku nikdy na hodinách nečítal, všetko prednášal spamäti. Vyučovanie vedel oživiť príkladmi z jeho múzejnej praxe a keď preberali archeológiu, zanietene rozprával o nových nálezoch, o zbierkach, viažucich sa k danému obdobiu. Medzi jeho obľúbencov patril húževnatý, šikovný študent Jožko Novák, ktorý po vyučovaní vo svojom voľnom čase rád a ochotne pomáhal v múzeu. Keď sa podarilo presťahovať z dubnického kaštieľa archív Ilešháziovcov do budovy Župného domu v Trenčíne, spisy pomáhal rozdeľovať a vytriedené balil do papiera. Pán profesor mu nie jedenkrát povedal: "Jóži, ty tak dobre balíš tie spisy, si hotový archivár!" A stalo sa! Hlavne zásluhou profesora Š. Pozdišovského sa mnohí študenti začali hlbšie zaujímať o históriu, z viacerých sú dnes odborníci. PhDr. Jozef Novák, univ. profesor, DrSc., z Katedry archívnictva UK v Bratislave je uznávaný heraldik a taktiež vynikajúci, nezabudnuteľný pedagóg. Medzi Pozdišovského žiakov patrí i univ. profesor PhDr. Matúš Kučera, DrSc., či akademický maliar Ján Švec. Vychoval lekárov, zubárov, pilotov, konštruktérov lietadiel, učil aj známeho športového komentátora Gaba Zelenaya. Všetci spomínajú na svojho dejepisára s úctou a vďačnosťou - nik sa mu vraj nevyrovnal vedomosťami a záujmom o predmet, bol to vedátor, aký sa len tak nenájde! Je zaujímavé, že všetci majú na profesora iba dobré spomienky, učil ich láske k histórii, vlasti a kresťanským tradíciám, preto mnohým bolo ľúto a nevedeli pochopiť, že sa po rokoch rozhodol opustiť školskú katedru a zostať slabšie plateným múzejným pracovníkom. Keď si dovolili žiaci, praxujúci v múzeu v roku 1951, sa ho na to opýtať, odvetil: "Mne nik nebude hovoriť súdruh profesor!" Aj keď sa mu veľmi ťažko rozhodovalo, na dvoch stoličkách sedieť naďalej nemohol, múzeum si vyžadovalo človeka celého, sústredeného na náročnú trpezlivú prácu, veď sa budovali a rozširovali jeho zbierky, formovala sa rozsiahla akvizičná činnosť! Škola už nespĺňala ani v najmenšom jeho predstavu, zápas o politickú moc ovplyvnil smerovanie školskej práce, počas druhej svetovej vojny sa ešte udržiavala kresťanská a národná tradícia, no po jej skončení boli zrušené cirkevné školy, dievčatá z gymnázia sestričiek a chlapci z piaristického gymnázia boli zaradení do dvoch štátnych koedukačných gymnázií, zrušili sa i systemizované

miesta štátnych "definitívnych" profesorov. Výhodiskom i pre pedagogickú prax sa mal stať február 1948, kedy prevzala štátnu moc Komunistická strana. Charakter školy sa celkom zmenil, namiesto pojmu národ sa zdôrazňoval internacionalizmus a kresťanská morálka bola tvrdo nahradzovaná ateizmom. Tieto prvky boli cudzie nielen mnohým profesorom, ale aj ich zverencom.

Profesor Š. Pozdišovský sa dostal na II. štátne gymnázium, ktoré bolo v rokoch 1946-1950 v priestoroch bývalého Rehoľného gymnázia piaristov na hlavnom námestí v Trenčíne. Netrpel iba on, ale celá škola. Daň najvyššiu zaplatili v roku 1949 traja jej odchovanci - Eduard Tesár, Albert Púčik a Anton Tunega, ktorých obvinili z vyzvedačstva, velezrady. Po uväznení a mučení ich odsúdili v roku 1951 v Bratislave na smrť. Až po "nežnej revolúcii" odhalili vo vestibule Gymnázia Ľudovíta Štúra pamätnú dosku na pamiatku nespravodlivo odsúdeným trenčianskym študentom. Profesor Pozdišovský predniesol pri ďalšej spomienkovej slávnosti v priestoroch školy v roku 1999 s pohnutím krátky príhovor: "Som jedným Z pedagógov, ktorí vás, Edo, Berco a Tono, pripravovali do života. Všetci traja ste u mňa maturovali a Albertovi Púčikovi som bol štyri roky triednym profesorom. Všetepovali sme vám oddanosť k slovenskému národu a cirkvi. Zásady ste v živote plnili doslova, ba až do písmena. A predsa vás ľudská zloba pripravila o to najdrahšie - život. Ťažký úder mal presmutný dopad aj na vaše rodiny a na všetkých, ktorí vás poznali. Vám slovenskí martýri, prišiel sa pokloniť váš profesor, ktorý s bolesťou stále pociťuje váš osud. Národ si vie uctiť svojich trpiteľov. Prijmite naše vďaky aj tam vo večnosti.""

Pedagóg i kustód múzea

Nový profesor dejepisu a zemepisu Š. Pozdišovský sa čoskoro zoznámil i s problémami múzea. Mestské múzeum v Trenčíne trpelo v 40. rokoch 20. storočia priestorovým i personálnym nedostatkom. Nemalo zaistený rozpočet, chýbali trvalejšie priestory, nedostatočná bola starostlivosť o zbierky, ktoré najviac trpeli neustálym sťahovaním. Prácu vykonávali dobrovoľníci, ktorí sa často striedali, či už zo študijných dôvodov alebo preložením do zamestnania v inom meste. Viacerí sa tak nestihli so zbierkami ani oboznámiť. Riaditeľa a od roku 1937 podľa zmien stanov aj kustódov múzea navrhovala a volila Vlastivedná spoločnosť MUDr. Karola Brančíka v Trenčíne. Prvý z nich bol Joža Mádl, (1929-1935), pôvodne zamestnanec Štátneho pozemkového úradu. Zaujímala ho archeológia, venoval sa jej amatérskym spôsobom. Vlastivedná spoločnosť však s ním nebola celkom spokojná, vytýkali mu neúplnosť záznamov pri zapisovaní predmetov, absenciu inventára, neprehľadné financovanie. To sa J. Mádlovi stalo osudným, pre finančné problémy ho z funkcie riaditeľa odvolali. Zbierky sa do roku 1933 nachádzali na druhom poschodí mestskej kaviarne na námestí, v piatich miestnostiach. Dnes na jej mieste stojí budova Slovenskej sporiteľne.

Odborné základy národopisným zbierkam položil ďalší riaditeľ Dr. Ján Mjartan (1935-1937) a z väčšej časti ich aj zaevidoval. Po ňom pokračoval Dr. Štefan Rakovský, ktorý za rok pripravil časť numizmatiky na súpis. Prírodovedec, (dnes ešte žijúci univerzitný profesor) Ladislav Korbel za ročné obdobie (1939) ošetril prírodopisné zbierky a daroval múzeu časť svojej zbierky entomológie. Dr. Grigorij Medvecký bol kustódom len niečo vyše mesiaca (10.2.-18.3.1940), ale pre pedagogickú zaneprázdnenosť funkciu nevykonával. Výbor vlastivednej spoločnosti preto hľadal stálejšiu silu a zodpovedného pracovníka. Našiel ho v Štefanovi Vörösovi. Bezprostredným podnetom na vymenovanie za správcu zbierok - kustóda bola okrem dobrého mena nového profesora i skutočnosť, že od jesene 1939 viedol cyklus prednášok o slovenských dejinách. Prednášal v preplnenej dvorane hotela Tatra, počas Slovenského štátu sa však vzdelávacie akcie konali i v budove Hlinkovej gardy, čo mu neskôr, v čase preverovania pripomenula komisia a takmer ho to stálo miesto. (Bola to jediná činnosť, ktorú vykonával ako člen Hlinkovej strany, do ktorej bol prinútený vstúpiť z existenčných dôvodov, pretože mu hrozili stratou miesta a nezamestnanosťou. Nikdy sa však žiadneho školenia, ani kurzov HSLS nezúčastňoval.)

Za kustóda Mestského múzea v Trenčíne ho vymenoval mešťanosta JUDr. Ján Zaťko dňa 1. apríla 1940, osem mesiacov po jeho pôsobení v Trenčíne! Najskôr dostával mesačný príspevok

700 korún, od 1. januára 1946 mu nový predseda MNV Ján Barták písomne potvrdil zvýšenie "platu kustóda" o 300 korún. V školských službách si profesorov vážili viac, v roku 1939 po príchode do Trenčína mal základné slúžné ročne 15 000, k tomu činovné 3576 korún, v roku 1942 mal ročný profesorský plat 24876 korún.

Hneď po ustanovení do funkcie kustóda čakala Š. Pozdišovského tvrdá práca. Múzeum sa vtedy nachádzalo v ôsmich miestnostiach druhého poschodia novostavby Poštového úradu, kde ho premiestnili v roku 1933 a malo samostatný vchod zo strany Palackého ulice.

Išlo vlastne iba o zbierky, ktoré neboli sprístupnené verejnosti, poštová správa tlačila mesto, aby sa urýchlene presťahovali, pretože potrebovala priestory. Múzeum sa malo vysťahovať do konca júna 1940. Keď sa predseda vlastivednej spoločnosti Dr. Michal Slávik a senior Ján Zeman 18. apríla 1940 vzdali svojej funkcie, zostala všetka práca jednému pracovníkovi. Prvoradou snahou kustóda Š. Pozdišovského bolo nájsť pre kultúrnu inštitúciu čo najvyhovujúcejšie priestory. Novým a definitívnym stánkom sa mal stať bývalý Župný dom na hlavnom námestí, budova, kde Trenčianske múzeum sídli dodnes. Budova bola celá k dispozícii, okrem prvého poschodia dvorného bloku, kde sa nachádzal Archív Trenčianskej župy. Naposledy tam sídlil Okresný úrad.

Po komisionálnej prehliadke budovy ju Š. Pozdišovský prevzal do správy. Baroková stavba s renesančným základom bola sama osebe muzeálnou a umeleckohistorickou pamiatkou. Začalo sa s nutnými stavebnými úpravami, ktoré počítali nielen so skladovými, ale i expozičnými priestormi na prvom i druhom poschodí. V období najväčších prípravných a rekonštrukčných prác bol povolaný Š. Pozdišovský na vojenské cvičenie. Avšak ako záložný dôstojník miestneho útvaru mohol zostať v Trenčíne a po zamestnaní nielen dokončiť prípravné práce, ale aj za pomoci študentov z najvyšších ročníkov gymnázia a mestských zamestnancov presťahovať zbierky, okrem ťažkých kusov deponovaných v pivničných priestoroch pošty. Tie sa previezli 10. júla 1940. Všetky vtedajšie zbierky aj s knižnicou by sa zmestili do župnej zasadačky. Ako spomína profesor Pozdišovský, vidí ich ako dnes - rozložené v miestnostiach len na minimálnej ploche pôsobili neutešeným dojmom. Len čo sa zbierky previezli, začal pripravovať provizórnu výstavu k župným dožinkovým slávnostiam, ktoré sa mali konať 8. a 9. septembra 1940. Pretože nebolo do čoho inštalovať, požiadal o pomoc mesto. Stolár František Suchý odišiel na skusy do technicky najlepšie vybaveného múzea, do Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, odkiaľ si priniesol nákresy vitrín. K dožinkám zhotovil štyri stredové trojdielne vitríny, ktoré umožňovali obhliadku zo všetkých strán a dve vitríny k stenám, podobné predošlým.

Š. Pozdišovský, ako kustód a nováčik v múzejnej činnosti, bol pracovne aj organizačne odkázaný iba sám na seba. V snahe oboznámiť sa s múzejnou praxou, vybral sa už do zariadených múzeí. Aj keď poznal martinské múzeum, pri novej návšteve si nevšímal len obsahovú, ale aj technickú a metodologickú stránku inštalovania exponátov. Navštívil aj ďalšie menšie múzeá v Kremnici, Banskej Štiavnici, Banskej Bystrici a Ružomberku.

Hoci sa mala vytvoriť predbežne len provizórna expozícia zo zbierok múzea, predmety bolo treba vybrať, prezrieť a ošetriť. Pri týchto, ako aj neskorších prácach mu pomáhala manželka. Pracovali denne 12 až 13 hodín. Počas prázdnin nemali voľnú ani nedeľu. V prvom septembrovom týždni vypomáhali aj študenti. Záverečné práce, medzi ktoré patrilo aj leštenie vitrín a čistenie priestorov, trvali do nedeľného rána 8. septembra 1940, teda do dňa dožiniek. Plagáty pozývajúce na návštevu múzea boli vyvesené už deň predtým po celom Trenčíne. Výstava bola na oboch poschodiach uličného traktu múzea.

Dobre pôsobili prírodopisné exponáty, hlavne exotické motýle priťahovali návštevníkov. Druhé poschodie patrilo kultúrnej histórii. Vertikálne plochy sa zväčša zaplnili obrazmi, deponovanými najmä bývalou župou a národopisnými zbierkami. Na výstave vykonávali dozor študenti. Úvodné dni sa vydarili. Za dva dni navštívilo expozíciu múzea 1 065 ľudí, zväčša z okolia Trenčína. Táto prvá vlastivedná expozícia pretrvala s menšími úpravami do roku 1945.

Do múzea pribudla aj kancelárska sila a uvádzač v jednej osobe. Inštitúcia začala pomaly plniť svoje poslanie. Materiálu výstavného charakteru bol dostatok, postupne mesto dodalo ďalších trinásť stolových vitrín. Predmety vo vitrínach tvorili od mája 1941 doplnkový materiál k vystaveným exponátom. Vitríny sa rozložili v zasadačke, čím sa rozľahlá sieň doplnila. Jej čelné vysoké steny sa stali nosnou plochou pre veľké obrazy od autorov Barabáasa a A. Lieskovského. Tri vitríny so zoologickým materiálom doplnili prirodovednú expozíciu v ďalších dvoch miestnostiach.

Mestský stolár vyhotovil pre múzeum nástenné rámy, do ktorých vmontoval po deväť entomologických krabíc. Zavesené na stenách oživovali nielen expozíciu, ale čiastočne prikrývali aj jednotvárne plochy stien. Entomológia bola inštalovaná na takých miestach kam nedosahovali slnečné lúče a proti účinkom denného svetla sa rámy zastierali plátnom. Tak sa zabránilo blednutiu farieb, hlavne u motýľov.

Čoskoro mala pribudnúť do múzea ďalšia, v jeho histórii azda najcennejšia akvizícia - v týchto rokoch sa totiž podarila Š. Pozdišovskému neuveriteľná vec. Pred ďalším rozkradnutím zachránil okolo 150 barokových obrazov nesmiernej výtvarnej hodnoty.

Hlavný magistrátny radca dr. Ľudovít Dohnányi ho upozornil v auguste 1941 na pamiatky v dubnickom kaštieli, ktorý do roku 1837 patrilo pánom Trenčianskeho hradu - Ilešháziovcom. Na tvári miesta si obaja prezreli ešte vždy bohatý inventár. Š. Pozdišovského predovšetkým zaujali barokové obrazy, boli však v hroznom stave, akoby zablatené, sotva sa dala na nich rozoznať farba. Rámy boli prežrané červotočom, polámané, plátna doráňané, dopichané od šablí a nožov vojakov, ktorí boli v kaštieli ubytovaní koncom roku 1918. Kaštieľ s majerom a okolitými lesmi patrilo Domovému a lesnému priemyslu v Trenčíne. Výkonným orgánom jeho správy bol vedúci Živnostenského úverného ústavu v Trenčíne Štefan Pobežal. V máji 1942 časť obrazovej zbierky Ilešháziovcov previezol Š. Pozdišovský, so súhlasom nadriadených orgánov, do Mestského múzea v Trenčíne. Ľudia sa zastavovali, keď z nákladného auta vykladali "staré haraburdie", preto ho predvolali do mestského domu, aby referovalo svojej činnosti. Neuposlúchol, zachoval sa predvídavo: z poškodených obrazov vybral štyri kusy rovnakého formátu a dal ich zreštaurovať akademickému maliarovi Josefovi Holoubkovi. Ten v krátkom čase obrazom vdýchol život, opravil ich tak, že boli schopné vystavenia. Až vtedy pozval Š. Pozdišovský "mestských pánov" na návštevu do múzea a tí po prehliadke už aj zreštaurovaných obrazov len uznalivo obdivovali staré umenie. Kustód len tak pre seba, akoby mimochodom, utrúsil: "...toto sú Z toho haraburdia".

Časť obrazov sa predsa len nepodarilo zachrániť. V lete 1942 upozornil pán Bysterský, riaditeľ Ústavu pre hluchonemých, umiestneného v časti dubnického kaštieľa, že dr. Reiss, právny zástupca posledných majiteľov panstva, Sinaovcov, si spisoval obrazy, ktoré zostali v kaštieli a najlepšie z nich predisponoval do Moravského Jána. Keď sa neskôr Š. Pozdišovský zaujímalo tieto obrazy zistil, že by sa mali nachádzať už u ďalšieho kupca dr. Brandeisa v Poděbradoch, Doteraz sa mu však nepodarilo zistiť nič o ich osude.

Vďaka profesorovi Pozdišovskému však okolo 150 obrazov pochádzajúcich z kaštieľa v Dubnici a z ďalšieho panstva Ilešháziovcov v Rohovciach tvorí doteraz najpočetnejší a najcennejší zbierkový fond Trenčianskeho múzea. Z kaštieľa získal i cenné maľované kalendárium, luster, svietniky, klavír a časť mobiliáru.

Získané obrazy sa dávali postupne reštaurovať. Pracoval na nich Peter Mendel, reštaurátor Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine a Dr. Mária Mariányi. Odhadca pre Kunsthistorisches Museum vo Viedni po návšteve výstavy v Mestskom múzeu v Trenčíne roku 1943 odhadol pôvod veľkého obrazu "Lot s dcérami" na viedenského majstra a jeho cenu od 800 tisíc až milión ríšskych mariek (vtedy to bolo okolo 3 až 4 miliónov našich korún).

Dubnický kaštieľ nebol pôvodným ajediným stánkom všetkých obrazov. Keď 11. júna 1790 zachvátil požiar Trenčiansky hrad zhoreli len strechy a viac nebol zastrešený. Celé vnútorné zariadenie previezli do Dubnice, teda aj obrazy. Niektoré z nich sa dali identifikovať podľa

hradného inventára z roku 1678. S mnohomiliónovými nákladmi sa po ďalšom reštaurovaní, už školenými reštaurátormi väčšina obrazov stala súčasťou expozície v Zápoľského paláci na Trenčianskom hrade, sprístupnenej verejnosti 2. decembra 1994. Po mnohých rokoch sa konečne Ilešháziovci vrátili s veľkou slávou znova tam, kam patria - na hrad v podobe rodovej galérie svojich predkov.

Priekopnícka práca v múzeu

Mestské múzeum v Trenčíne bolo členom Zväzu slovenských múzeí, ktorého ústredie bolo v Turčianskom Sv. Martine. Bolo zaradené do II. kategórie, s ročným členským príspevkom 300 korún. Zväz usmerňoval činnosť múzeí, navrhoval región ich pôsobnosti, zavádzal jednotný spôsob evidencie zbierok, školil zamestnancov múzeí, staral sa o dobudovanie siete múzeí a usiloval sa o ústrednú evidenciu zbierok. Z toho dôvodu uskutočňoval výročné zjazdy zamestnancov múzeí, usporadúval teoretické a praktické kurzy a vydával muzeologické príručky. Tieto služby zväzu značne prospeli aj múzeu v Trenčíne.

Na muzeálnej rade v Piešťanoch v roku 1944 sa Š. Pozdišovský uchádzal o podporu na reštaurovanie spomínaných obrazov, na čo však potreboval potvrdenie, že Mestské múzeum v Trenčíne je ich majiteľom, čo sa i stalo.

Zbierkový fond múzea sa postupne rozrastal o drobné predmety z oblasti archeológie, numizmatiky, pribudli pamiatky cechov, pečatidlá obcí, kroje, predmety do zbrojného oddelenia .... Štefanovi Pozdišovskému sa podarilo v rokoch 1942-1943 previezť z Dubnice do Trenčína i bývalý patrimoniálny archív Ilešháziovcov. Bol uložený v osobitnej budove pri kaštieli v Dubnici, ale vo veľmi zlom stave. Spisy boli porozhadzované na zemi. Požiadal Bratislavu o povolenie odviezť archív do Trenčína, s čím súhlasila aj správa Lesného hospodárstva. Profesor Pozdišovský dodnes ľutuje, že patrimoniálny archív (vtedy päť plne naložených nákladných áut) nezostal tak, ako župný archív v Trenčíne. Dnes, po niekoľkonásobnom sťahovaní do Krškan, Ivanky pri Nitre, Šale a Bytče tvorí v konečnej stanici jeden z najzaujímavejších a najobsažnejších fondov. Záujemca o dejiny obcí bývalej Trenčianskej župy, dejiny Dubnice, plány kaštieľa v Dubnici, topografiu Trenčína a pod., však musí cestovať do iného okresu, dnes i kraja, aby mu vo vlhkom kaštieli Oblastného archívu v Bytči našli písomnosť jeho záujmu. Provenienčný princíp tu neplatí, aj keď je na krabiciach jasne označený fond - najnovšie Ilešházi Dubnica. Ak by sa však mal dôsledne dodržiavať, zostáva iba dúfať, že sa splní želanie záchrancu rozsiahleho archívneho bohatstva, aby sa vrátilo po rokoch tam, kam patrí - do Trenčína, alebo do opraveného priestranného kaštieľa v Dubnici.

Všetky činnosti v múzeu vykonával profesor Š. Pozdišovský po skončení vyučovania, desať rokov stačil byť vzorným pedagógom i učenívým múzejníkom. Dokázal však svoju prácu zvládnuť na výbornú, veď išiel príkladom svojim študentom. Tí najšikovnejší mu pomáhali pri výstavách, pri ošetrovaní novonadobudnutých pamiatok, tešili sa na dozor na výstavách. Takouto formou praxe sa aj viac naučili. Prvé dva roky v múzeu sa venoval Š. Pozdišovský dôkladnému čisteniu zbierok. Keď v júli 1942 dostal pomocníka, ktorý sa stal domovníkom a jeho žena upratovačkou, mohli pristúpiť aj k dezinfekcii. Uskutočnila sa v "dezinfekčnej" debne, pomocou sírouhlika na pamiatkach organického pôvodu. Kovové predmety sa očistili a za pomoci študentov aj konzervovali. Všetky práce týkajúce sa starostlivosti o zbierky boli špeciálne, s ktorými sa kustód - Š. Pozdišovský oboznamoval na odborných muzeálnych kurzoch a každoročných zjazdoch Zväzu slovenských múzeí. Zo všetkých školení existujú ešte i dnes pedantne vedené zošitky, s úhľadnými záznamami a s vlastnými marginálnymi poznámkami aplikovanými na situáciu v Mestskom múzeu v Trenčíne.

Prof. Š. Pozdišovský popri zbierkotvornej činnosti venoval pozornosť dokumentácii zbierok. Založil samostatný inventár pre numizmatiku. Začal s antickými mincami, s nimi sa stretol už na fakulte u prof. Dr. V. Ondroucha, v múzeu však nebol porovnávací materiál a z literatúry len Hoepliho malé príručky. Sústredil rímske mince, chronologicky ich zoradil podľa cisárov a pustil sa do ich študovania. Čitateľné legendy mu nerobili ťažkosti, podľa nich sa mince pomerne

ľahko určovali, poškodené však určoval aj niekoľko dní. Z určených rímskych mincí - 373 kusov vyhotovil zoznam, najprv len v koncepte. Popri minciach sa evidovali aj historické predmety. V roku 1942 zaviedol nový prírastkový denník, ktorý odstránil citeľné nedostatky pôvodného inventára tým, že sa výrazne zlepšil odborný opis predmetov - vzorne je uvedený spôsob získania, proveniencia a lokalita. Uvedené upresnenie dokumentácie súviselo i s nariadením Slovenského zväzu múzeí z roku 1941, podľa ktorého museli všetky slovenské múzeá zaviesť aj druhostupňovú evidenciu na normalizované kartotečné lístky.

Okrem textovej dokumentácie sa robila aj ikonografická dokumentácia. Žiaľ, fotografickej dokumentácie z vojnového obdobia je málo. Múzeum nemalo výkonný fotografický prístroj. "Doskový" aparát, formát 6x9 cm, mal mätko pracujúci objektív. Jeho súkromný doskový aparát, 9x12 cm, s objektívom Tessar kreslil ostro, ale práca s ním bola zdĺhavá.

Štefan Pozdišovský, ako nový obyvateľ Trenčína nepoznal tunajších ľudí, ani ich prostredie. Preto sa snažil spoznať členov Vlastivednej spoločnosti. Podľa adresára rozoslal šekové výplatné lístky na členské. V roku 1940 zaplatilo členské 183 osôb. Keď v ďalších rokoch ubudlo 40 členov, uskutočnil náborovú akciu, ktorou v roku 1943 získal 43 členov a v nasledujúcom 28 členov. Členovia sa podľa stanov delili na čestných (3), zakladajúcich (4), riadnych a podporujúcich (228). Riadne ročné členské bolo 20 korún, podporujúci členovia prispievali 100 korunami. Tieto finančné príspevky sa sústreďovali v Mestskej sporiteľni v Trenčíne na konto Vlastivednej spoločnosti múzea. Župný úrad v Trenčíne uvoľňoval mestu ročne 10000 korún, ako subvenciu na činnosť múzea. Poverená osoba navštívila závody, firmy a tiež súkromníkov so žiadosťou o príspevok na podporu múzea. Na zberných hárkoch, overených mestskou pečaťou a paraťou, priznal darca svojim podpisom výšku darovanej kvóty. Inkasant dostával z vybraného obnosu 10 percent. Konto múzea takto narástlo ročne asi o 3 000 korún.

Za druhej svetovej vojny, kým ostatné múzeá mali problémy a stagnovali, zozbieralo sa a tak aj zachránilo najviac a najhodnotnejších pamiatok. Ani jedno vlastivedné múzeum na Slovensku nemalo toľko prírastkov ako múzeum v Trenčíne. Popri zbere odvieďol kustód - Š. Pozdišovský aj množstvo múzejnej práce. Odrážalo sa to na stave zbierok, ktoré sa v rokoch 1940 - 1944 rozrástli, a to z osem na 25 plných miestností, zaplnili všetky priestory, ktoré dostalo múzeum k dispozícii. Keď sa po vojne spomalila a postupne zo strany mesta celkom prerušila spolupráca s múzeom, všetko dovtedajšie úsilie a stav zbierok musel Š. Pozdišovský uviesť vo svojom zhodnocujúcom spise, nazvanom "Memorandum" na záchranu múzea v Trenčíne.

Rok 1945 bol mimoriadne pohnutým rokom aj pre múzeum. Front sa nezadržateľne približoval. Letecké poplachy boli čoraz častejšie. Každodenný život bol poznačený nútenými zákopovými prácami. Denne sa ich museli zúčastňovať nielen muži, ale aj študentská mládež z vyšších ročníkov, takže nemohli vypomáhať v múzeu. Povinný dozor nad nimi mali pedagógovia. Nemecké ústupové kolóny sa presúvali na Moravu, rušili ich početné útoky partizánov. Na miestach častejších prepádov pripevňovali Nemci výstražné nápisy. Hrozivo zapôsobil nemecký oznam i na bráne múzea 2. januára 1945, kde stálo: BELEGT. Pretože sa Š. Pozdišovského zaistenie budovy múzea priamo dotýkalo, obrátil sa na mestský úrad o radu. Dostal odpoveď, že sa nedá nič robiť, je vojna. Vraj Nemci nezaberú celú budovu, iba uličnú časť. Expozícia sa má zrušiť a veci treba uskladniť v ďalších dvoch traktoch. Zo Zväzu slovenských múzeí tiež prichádzali príписы a obežníky ohľadom záchranu zbierok pred vojnovým nebezpečenstvom. Opäť to boli študenti, ktorí pomáhali nosiť cenné pamiatky do menej ohrozených miestností pod skalou a depozitárov so stenami hrubými 1-1,5m. S prácou boli hotoví 30. januára 1945. Dve miestnosti na prvom poschodí obsadila poštová evakuačná komisia, ktorá v nich mala uskladnený materiál evakuovaný z východného Slovenska. Ostatné uvoľnené priestory obsadila vo februári 1945 skupina asi 30 nemeckých vojakov. Ich veliteľom bol major, Rakúšan, ktorý sa netajil presvedčením o porážke Nemecka. Z múzejného dvora viedlo pozdĺž múra kryté núdzové schodisko na poschodie traktu susediaceho s hradnou skalou a jeho zamknuté dvere budili pozornosť nemeckých vojakov. Zisťovali, čo je za nimi. Domovník P. Poláček ich uspokojil

odpoveďou o schodisku a o starých nepotrebných veciach pod ním. V skutočnosti tam boli uložené konfiškáty, zbierky, medzi nimi aj robotnícke zástavy.

Keď sa priblížil front, Nemci koncom marca opustili budovu. Pred prechodom frontu bol ochromený život mesta. Prestali pracovať všetky inštitúcie a už sa nevyhlasovali ani poplachy. Väčšina predstaviteľov opustila mesto a jeho správa bola zverená JUDr. Gerhardovi Šebákovi. Vyšlo nariadenie, aby si obyvatelia vysadili vnútorné krídla okien a zdržovali sa v úkryte. Tak sa zabezpečili aj okná na celom múzeu. Bolo to prezieravé opatrenie, lebo Nemci po ústupe vyhodili do povetria najprv cestný most (8. apríla) a v noci z 9. na 10. apríla 1945aj železničné mosty. Detonačné vlny rozbili väčšinu okien múzea a spôsobili, že v depozitároch popadali aj obrazy zo stien. Poškodili sa nielen chýlostivé rámy, ale aj maľba.

Obyvatelia ľavobrežnej, východnej strany Trenčína, skrývajúci sa po viaceré dni v pivniciach a úkrytoch, sa odvážili vyjsť 10. apríla 1945 ráno, kedy bola oslobodená táto časť mesta. Nepriateľ sa uchytil na pravom brehu Váhu a na predhoriach Bielych Karpát, odkiaľ mínometmi a delami znepokojoval mesto. Nebola ušetrená ani budova múzea. Po odchode Nemcov sa v múzejných opustených miestnostiach prechodne zdržovali cestujúci, evakuanti a repatrianti. Z nich štyri dievčatá si 17. apríla 1945 zasadli do výklenku miestnosti na druhom poschodí a zvedavo si obzerali druhú stranu Váhu. Nemci ich spozorovali. Jeden z granátov dopadol pod stoličku sediacej devy, no našťastie nevybuchol. Po vytrhnutí asi pol štvorcového metra parkiet sa zaryl do sypkej hmoty v podlaží. Zneškodnil ho pyrotechnik.

Po odchode Nemcov slúžila budova múzea ako civilná nemocnica Červeného kríža. Červený kríž postavil na dvore väčší stan - poľnú kuchyňu a v budove mal lôžkovú časť a ubytovňu. Kladnou stránkou civilnej nemocnice bola strážna služba pri bráne. Vstup do budovy mali zakázaný aj vojaci oslobodzujúcich armád. Civilná nemocnica bola v budove múzea až do 16. júla 1945. Ani potom sa však budova ešte neuvoľnila, lebo Červený kríž tu mal aj naďalej uskladnený materiál, tiež do jednej miestnosti ubytovali civilné osoby a do prízemnej miestnosti dvora dočasne umiestnili zajatých Nemcov.

Predpokladalo sa, že miestnosti múzea po zrušení prechodného ubytovania a po chorých nebudú v najlepšom stave, pôsobili odpudzujúcim dojmom. Čistenie priestorov sa uskutočnilo 10.-14. augusta 1945 a po ňom sa ihneď začalo s umiestňovaním očistených exponátov. Náročné bolo najmä inštalovanie ľudového odevu. Expozíciu sprístupnili verejnosti za účasti predstavenstva mesta a priateľov múzea 20. septembra 1945. Jednalo sa len o dočasnú a narýchlo upravenú expozíciu v priestoroch zanechaných v provizórnom stave. Steny múzea ešte dlho čakali na opravu a vymaľovanie.

Interná práca v múzeu pokračovala aj za obmedzených podmienok. Vybavovala sa korešpondencia, zapisovali sa zbierkové prírastky, knihy, fotografické negatívy, triedili a evidovali sa mince, zbrojný materiál atď. Náročná bola práca najmä s neevidovanými kusmi, ktoré kedysi neboli zaznačené ani v prírastkovom denníku.

Bezprostredné povojnové roky boli dobou hľadania nových prístupov v činnosti múzeí. Predsedníctvo Zväzu slovenských múzeí sa už od oslobodenia zaoberalo zásadnými bodmi, ktoré by sa mali dostať do budúceho muzeálneho zákona. Nové právne predpisy smerovali k poštátneniu inštitúcií, vrátane múzeí, ale zatiaľ sa to týkalo iba dvoch, a to Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine a Slovenského múzea v Bratislave, ktoré mali celoslovenskú pôsobnosť. Ostatné múzeá mali patriť pod správu miest, prípadne okresov. Veľa sa očakávalo od nového muzeálneho zákona, ktorého návrh sa však neustále oddŕaľoval pre dôležitejšiu obnovu vojnou zničeného hospodárstva. Múzeá (tak ako je tomu vlastne dodnes) sa dostali až na samý koniec verejných záujmov. V Trenčíne boli podľa stanov bývalej vlastivednej spoločnosti zbierky múzea majetkom mesta od roku 1940. Neustále odsúvanie riešenia problémov, hraničiace s úplným ignorovaním kultúrnej inštitúcie, nezodpovedný prístup k financovaniu, snahariešiť nedostatok bytov zrušením výstavných priestorov, ba dokonca predajom častí budovy, viedli správcu - Š. Pozdišovského k spísaniu už spomínaného

Memoranda 2. júla 1948. Vyzdvihol v ňom činnosť múzea pred i počas druhej svetovej vojny, znásobenie zbierok i výstavných miestností, záchranu desiatok obrazov z dubnického kaštieľa, úschovu zbierok pred Nemcami a i.

"Dokiaľ väčšina ľudí využívala revolučné roky k svojmu osobnému prospechu, správa múzea sa i pri osobnom nedostatku starala o zbierky nezištne, ošetrovala ich a zveľaďovala." Od mesta žiadal Š. Pozdišovský splnenie niekoľkých požiadaviek, najhlavnejšou bolo navrátenie výstavných miestností a depozitárov, ktoré vtedy nazývali "skladišťami", tak, aby celá budova bývalého Župného domu slúžila výlučne múzejným zbierkam. Všetko uvedené mesto sľúbilo správcovi múzea už v roku 1940.

Viac ako písomná forma požiadaviek urobila svoje osobná návšteva Š. Pozdišovského v júni 1948 u predsedu Miestnej správnej komisie Š. Ondruška. Náhoda chcela, aby si ich rozhovor vypočula ďalšia čakajúca stránka, bol to Čech z Československých aerolínii: Promiňte, že se míchám do vašeho hovoru, ale vloni jsem byl ve Stockholmu v Královské galerii, kde je ředitel původem Čech a ten mne upozornil na významnou galerii v museu v Trenčíně..." Táto epizóda zavážila viac ako akýkoľvek písomný prípis. Hoci sa predseda priznal, že aj keď je Trenčan, v múzeu ešte nebol a prisľúbil pomoc. Do konca roku (1948) dalo mesto opraviť na budove múzea komíny, strechu, odkvapové žľaby a zahladilo všetky vojnové stopy, aj tie po nevybuchnutom granáte. Zaviedli i vodovod do celej budovy, opravili elektrické vedenie, miestnosti vybielili, deštrukciu z bývalého schodiska na dvore vyviezli. Študenti II. štátneho gymnázia jednotlivé miestnosti vyčistili, odpracovali tu tisíc brigádnických hodín a Štefan Pozdišovský si o všetkom viedol presnú evidenciu.

Vo vynovených priestoroch sa mohla uskutočniť reinštalácia múzejnej expozície. Archeologickú časť zveril správca múzea Š. Pozdišovský do rúk odborníkom, riaditeľovi Štátneho archeologického ústavu v Turčianskom Sv. Martine PhDr. V. Budinskému-Kričkovi a tajomníčke Š. Križanovej. Provizórny lístkový katalóg s 1197 predmetmi vzali na spracovanie do ústavu v Martine ešte v roku 1946.

Tak ako vo všetkých menších múzeách, bez ucelenej koncepcie a špecializácie, zbierali sa aj v Trenčíne pamiatky všetkého druhu, ktoré lákali hlavne po estetickú a vizuálnu stránku. Skôr narodení si pamätajú i na vystavené kuriozity - napríklad sedemnohé teľa, zrastených baránkov, exotické motýle. Mestské múzeum malo však už vtedy podobné členenie odborných oddelení ako dnes. V expozícii bola zastúpená príroda, ríša rastlinná (herbár sa nevystavoval) a živočíšna. Z historických vied tu bolo oddelenie archeologické, historické, kultúrohistorické, zbrojné a národopisné. Každé oddelenie malo vyhradené jednu až tri miestnosti v expozícii a tvorilo uzavretú tematickú skupinu. Múzeum takto pôsobilo uceleným dojmom.

Po druhej svetovej vojne sa začal Zväz slovenských múzeí zaoberať s organizačnými zmenami v múzeách. Jednalo sa o kvalitatívne odlišné ponímanie múzeí, od inštitúcií s náhodnými zbierkami na ústavy s odbornou a výchovnou funkciou. Zakladajúce valné zhromaždenie Zväzu slovenských múzeí (ZSM) bolo 20. decembra 1945. Vzorným zapisovateľom ZSM sa stal profesor Štefan Pozdišovský.

Riaditeľom Okresného múzea

Podľa územnej samosprávy sa navrhovali múzeá štátne, krajské, okresné a mestské. Mestské múzeum v Trenčíne svojím názvom nevystihovalo zbernú oblasť a širší okruh pôsobnosti, bolo vlastne dedičom bývalého múzea Trenčianskej župy. Mestským sa nazývalo jedine z toho dôvodu, že mesto bolo majiteľom jeho zbierok. Profesor Pozdišovský podnikal kroky, aby Okresný národný výbor prevzal múzeum do svojej správy. Stalo sa to v dôležitom roku 1951, v roku, ktorý znamenal medzník nielen v živote kultúrnej inštitúcie, ale i vo vzťahu Š. Pozdišovského k nej. Práca v múzeu si vyžadovala od neho čoraz väčšie pracovné vypätie. Na odbornú činnosť bol sám, spravoval zbierky prírodovedné, archeologické, historické i národopisné, od roku 1951 mal na starosti i archív Trenčianskej župy apo ňom i správu hradu, sám robil všetku fotodokumentáciu. Iba na administratívne práce mal kancelársku silu. Múzeum

ho potrebovalo celého a tak musel urobiť dôležité životné rozhodnutie - zotrvať v školských službách, alebo sa vzdať pedagogickej práce, ktorú mal tak rád. Rozhodovanie to bolo ťažké, vždy chcel iba učiť, práca ho naplňala, študenti ho mali radi. Dnes, pri hodnotení jeho činnosti vieme, že sa rozhodol správne. Na vlastnú žiadosť ho preradili začiatkom roku 1951 do múzea. Od 1. marca 1951 sa stáva profesor Š. Pozdišovský po desiatich rokoch správcovstva riaditeľom Mestského múzea v Trenčíne. Snahu Š. Pozdišovského zmeniť múzeum na okresné podporila Dr. A. Günterová z Povereníctva školstva a osvety a Ing. M. Jurkovič zo Slovenského múzea v Bratislave. Oficiálne sa stalo múzeum okresným až, od 1. januára 1952. Profesor Pozdišovský bol prekvapený výškou svojho mesačného platu - predtým ako zamestnanec mestského múzea ho mal o 2 000 Kčs vyšší. Nepomer voči profesorskému platu však zostal natrvalo, veď pracovníkov múzea hodnotili nie ako vedeckých a odborných pracovníkov, ale ako administratívne sily.

Prípisy z Povereníctva školstva vied a umení (PŠVU) podpísané dr. Wagnerom, neskôr Pavlom M. Fodorom navrhovali preinštalovanie expozícií múzeí, aby nosnou myšlienkou bol ľud. Financované mali byť zo zdrojov štátnych, Trenčín mal dostať až 200 tisíc Kčs, no prísluby boli iba slovné, zostala len ročná subvencia 30 tisíc Kčs. Personálne obsadenie odborníkmi v múzeách bolo stále nedostatočné, Krajský národný výbor (KNV) žiadal najprv vyšškolenie pracovníkov, až potom zriaďovanie nových expozícií, PŠVU zas "lietajúce komisie", ktoré by menili expozície múzea za múzeom. V prvej etape by sa odstránili predmety nepatriace do múzea a v druhej by sa pristúpilo na inštalovanie. Takéto komisie i skutočne vznikli - do Trenčína prišla 8. januára 1951 komisia v zložení P. Fodor, M. Gosiorovský, Dr. A. Günterová a A. Kilian. Po prehliadke zbierok učinili zápis, ktorý je v mnohom "poučný" i dnes: Skonštatovali že "múzeum má veľmi málo takých zbierok, ktoré sa týkajú samotného vývinu mesta a okolia, na základe toho sa uloží vedeckým pracovníkom okresu, aby sa viac zaoberali výskumom a vykopávkami z dôb rímskych osídlení."

Nasledovali presuny zbierok, doplnenie národopisných zbierok fotografiami a ukážkami z denného života na dedine. Na návrh komisie sa mali prírodovedné zbierky usporiadať a systematicky doplniť. Vyradiť mali divú mačku, sedemnohé teľa, zrastené baránky, orla morského. Niektoré mince a plakety sa mali odoslať do múzea v Kremnici, ostatné odložiť do depozitárov a nevystavovať. Portréty županov sa mali zavesiť na chodbu, vyradiť však bolo treba T.G. Masaryka od Straku a Bukovinského. Barokové sochy odporučila komisia presunúť do Slovenskej národnej galérie a mnohé sa mali vyradiť. Gramofón, polyfón či model lietadla sa mali premiestniť do technického múzea v Bratislave, kalvária do Banskej Bystrice. Profesor Pozdišovský si po prečítaní zápisnice uvedomil, ako málo zbierok by mu zostalo na expozičné účely. Koho myslela komisia pod vedeckými pracovníkmi okresu, ktorým uložila povinnosť zaoberať sa historickým výskumom, to už vonkoncom netušil. Pomoc mohol očakávať jedine od archivárov, s ktorými si dobre rozumel, lebo boli pracovití ako on.

"Lietajúca" komisia splnila prvú etapu prác v Trenčíne, keď vyradila zo zbierok nevhodný materiál. Druhú etapu činnosti mali vykonať odborné komisie na preinštalovanie prezentácie zbierok. V trenčianskom múzeu, v oddelení tvorby ľudu pracovala v dňoch 11. až 14. júna 1951 päťčlenná komisia z Národopisného ústavu SA VU v Bratislave. Vytvorila vkusnú expozíciu skladajúcu sa z troch tematických častí - zamestnanie, odev a zvykoslovie.

V tých rokoch sa riaditeľovi múzea Š. Pozdišovskému veľmi zle pracovalo, nadriadené orgány bez jeho vedomia zaberali miestnosti na prízemí múzea, napríklad materiál CO (z MNV) tam bez povšimnutia zostal celý rok. Bez konzultácií chceli zredukovať i expozičné priestory na minimum. Nastali aj problémy s plnením plánu. V roku 1951 riaditeľ múzea žiadal: a) vyprázdniť sklad CO patriaci Mestskému národnému výboru, b) zvýšiť dozor nad zbierkami, c) z bezpečnostných dôvodov zamrežovať okná depozitárov, d) vybaviť fotolaboratórium príslušnými pomôckami, e) pribrať ďalšiu pracovnú silu. Mesto i okres nevychádzali riaditeľovi v ústrety, na všetky práce v múzeu bol sám, ako polyhistor mal pripraviť novú expozíciu, v duchu novej ideológie, kde by dominovala dedina a ľud v spoločenskom vývine. Popri náročnej práci v

múzeu sa zúčastňoval i špeciálnych muzeologických školení, ktoré usporadúvali zväzy českých a slovenských múzeí. Napríklad v roku 1950 sa uskutočnil v Bratislave kurz ochrany pamiatok, v Prahe v júli 1951 školenie so špeciálnym zameraním na pravekú archeológiu. Výsledky archeologických výskumov sa využívali na formovanie svetonázoru vládnucej Komunistickej strany, a preto sa im mala venovať zvlášť veľká pozornosť. Popri teórii sa kladol dôraz na praktickú činnosť pracovníka, najmä na záchranné práce na archeologických lokalitách a významných pamiatkach. Tieto, ako aj ďalšie špeciálne školenia, napríklad odborné školenie pre popularizátorov vedeckých poznatkov, kurz o listinnom a knižnom materiáli, pre vedúcich vlastivedných krúžkov, numizmatické, fotografické i filmárske školenie, bývali tvrdým doplnkom kvalifikácie. Jediný odborný pracovník v múzeu a zároveň riaditeľ musel ovládať a vykonávať všetky tieto náročné úlohy sám. Čoskoro sa však situácia zmenila k lepšiemu aspoň v personálnej oblasti.

Š. Pozdišovský konečne dostáva niekoľkokrát i písomne požadovanú posilu - nového kolegu, etnografa. PhDr. Ján Hanušin, ktorý nastúpil 1. septembra 1952 sa čoskoro oboznámil s pomermi v múzeu i s výsledkami "lietajúcej komisie". Bol si prezrieť expozíciu a organizáciu práce SNM v Martine, aby ju mohol aplikovať na pomery múzea v Trenčíne. V prvom rade išlo o doplnenie zbierok národopisného charakteru. Na základe vlastných výskumov v teréne urýchlil dovoz etnografického materiálu z Kubry, Hornej a Dolnej Súče, Selca, Omšenia a Nemšovej, ktorý odborne spracovával až do konca roka.

Problémy múzea denne zamestnávali jeho pracovníkov. Mesto konečne vyprázdnilo prízemnú miestnosť, ktorá sa stala čoskoro riaditeľňou i pracovňou, od 2. januára 1953 bol do múzea zavedený telefón. Po demontáži starej expozície v marci 1953 pristúpili dvaja odborní pracovníci k tvorbe novej expozície múzea. Podľa podrobného plánu vypracovaného na podklade sovietskej knihy Michajlovskej: Organizácia a technika muzeálneho výstavníctva, ktorú preložil PhDr. Hanušin, rozvrhli expozície tak, že prvé poschodie obsahlo prírodu a vývoj spoločnosti a na druhom poschodí mala zostať tvorba ľudu. Koncom apríla sa skončilo s inštaláciou, takže múzeum mohlo byť sprístupnené verejnosti 1. mája 1953.

Expozícia, aj keď pôsobila uceleným dojmom, sa neustále dotvárala a doplňala. Získané archeologické pamiatky z výskumov v roku 1953, v tehelniciach v Zamarovciach a Nemšovej spôsobili, že sa musela preinštalovať celá časť pravekej archeológie, ako i obdobie raného feudalizmu. Získaný materiál z výstavby socializmu narýchlo doplnili, exponáty postupne doplňali krajšími nápismi a textami. V depozitároch pristúpili k prehľadnejšiemu uloženiu zbierok. V múzeu sa v dvoch miestnostiach nachádzali vzácne písomnosti, dovezené z Dubnice, ktoré nebolo kam presťahovať, v tiesnivých podmienkach pôdohospodárskeho archívu pracoval archivár dr. Jozef Watzka.

V ďalších rokoch pribúdalo práce - prichádzali obežníky, ktoré bolo treba do určitého termínu odoslať. Jeden z nich o evidencii muzeálnych zbierok zaslalo Povereníctvo kultúry dňa 19. marca 1954 a do 30. apríla sa mali dopísať staršie prírastky, ktoré neboli nikde podchytené. O akú náročnú a vyčerpávajúcu prácu išlo, vieme posúdiť i dnes, veď mnohé údaje o pôvode prvých, starých zbierok, keď sa ešte nevedli prírastkové knihy, dodnes chýbajú. Prichádzali i nezmyselné prípisy z okresu - každý štvrtrok musel mať odborný pracovník aspoň jednu vedeckú alebo populárnu prednášku; o. i. v múzeách s najmenej tromi zamestnancami sa mali dodržiavať desaťminútovky - čítanie dennej tlače. Táto požiadavka sa nedala vždy splniť, pretože ONV si takmer každý deň vyžiadal jedného alebo "všetkých dvoch" pracovníkov na akcie po dedinách (súpisy, rozpisy a vymáhanie kontingentov, zoznamy domácich zvierat, žatevné práce, zber úrody, voľby a pod.). Dr. Hanušin bol navyše zaťažovaný redigovaním časopisu Múzeum, ktorým ho poveril Zväz slovenských múzeí.

Pozornosť sa začala venovať aj obecným kronikám, odbor kultúry zavádzal kroniky v obciach. Mestský národný výbor v Trenčíne na svojom zasadnutí 29. mája 1952 menoval členov letopiseckej komisie, v ktorej boli okrem iných Dr. Gerhard Šebák, archivár Dr. Vojtech Štibraný, Štefan Pozdišovský, PhDr. Ján Hanušin a stredoškolský profesor dejepisu Ján Havran. Prof.

Pozdišovskému sa "ušlo" spracovať obdobie od 18.5.1945 do konca roka 1947.

Štefan Pozdišovský sa svojou odbornou činnosťou vypracoval na uznávaného odborníka. Okrem toho, že bol členom výboru ZSM, od roku 1948 vykonával aj funkciu okresného konzervátora ochrany historických umeleckých a ľudových pamiatok pre okresy Trenčín a Ilava. I v školstve mal niekoľko neplatených funkcií, od roku 1944 ho vymenovali na štyri roky za "prísediaceho senátu mládeže" na Krajskom súde v Trenčíne i za náhradného člena kvalifikačnej komisie, zriadenej pri škôldozornom úrade. Od 1. júla 1944 bol vymenovaný na päť rokov za tajomníka Štátneho archeologického ústavu v Turčianskom Sv. Martine pre okres Trenčín.

V päťdesiatych rokoch mu pribudla ďalšia povinnosť, pretože z ONV vďaka nízkemu rozpočtu nemohli očakávať pomoc v podobe ďalšej platenej sily, pohotovo využil možnosť zorganizovať zo záujemcov o prírodovedu a históriu Vlastivedný krúžok Okresného múzea v Trenčíne. Krúžok, ktorý bol prvý svojho druhu na Slovensku, začal svoju činnosť vo februári 1954. Pôvodne ho tvorili štyri záujmové skupiny, od roku 1957 prírodovedná a historická skupina. Čas ukázal, že jeho myšlienka dať členom krúžku príležitosť aktívne sa podieľať na múzejných prácach bola správna a obojstranne prospešná. S pomocou týchto nadšencov získalo múzeum množstvo hodnotných zbierok a archívneho materiálu. Pod vedením Štefana Pozdišovského sa napríklad zúčastnili archeologického výskumu na lokalite Čerešňový sad, v bezprostrednom susedstve Trenčianskeho hradu. Pôvodným cieľom výskumu bolo zistiť doklady po Rimanoch. Archeologické nálezy však potvrdili, že v tejto časti sa nachádzalo sídlisko remeselného charakteru zo staršej doby bronzovej (1900 pred Kr.). Opevnené bolo spečenými valmi tvaru podkovy, nadväzujúcimi na hradnú skalú. Členmi vlastivedného krúžku boli aj pracovníci Pamiatkостavu, ktorí od polovice 50. rokov opravovali hrad a vďaka záujmu o históriu zachránili množstvo predmetov.

Výsledky činnosti vlastivedného krúžku prezentovali jeho členovia v Informačných správach Okresného múzea, ktoré i sami redigovali. Počas piatich rokov vyšlo osemnásť čísiel. I dnes v Informačných správach prekvapujú široké a rôznorodé témy príspevkov, ale aj ich dobrá odborná úroveň. Š. Pozdišovský spolu s niektorými ďalšími členmi krúžku publikovali aj vedecké štúdie v odborných periodikách a časopisoch.

Začiatkom 50. rokov sa zásluhou Š. Pozdišovského upriamila pozornosť Pamiatkového ústavu v Bratislave na Trenčiansky hrad, ktorý bol v ruinách a konečne sa začal opravovať. Hrad sa dostal pod správu Okresného múzea v Trenčíne a za správcu bol vymenovaný Štefan Pozdišovský. Súčasne s prvými adaptačnými prácami prebiehali na hrade i archeologické výskumy (hradná kaplnka), ktoré uskutočňoval Š. Pozdišovský so svojimi "krúžkarmi". Členovia vlastivedného krúžku sa venovali i historickej topografii Trenčína, podieľali sa na niektorých významných objavoch, napríklad podzemných chodieb na námestí.

Okresné múzeum v Trenčíne od roku 1958

Obdobie rokov 1951-1958, kedy viedol múzeum Štefan Pozdišovský môžeme považovať za jedno z najvýznamnejších období v dejinách inštitúcie. Vďaka jeho zanietenosti, neobyčajnej pracovitosti, húževnatosti, vyrástlo na významné regionálne múzeum a v sieti kultúrnych inštitúcií na Slovensku získalo vysoký kredit.

Rast a odborná úroveň múzea mohli pokračovať ďalej, keby nedošlo k politickému zásahu charakteristickému na vtedajšiu dobu - výmene na poste riaditeľa. V roku 1958 bol Š. Pozdišovský odvolaný z funkcie a na jeho miesto dosadený nomenklatúrny káder Komunistickej strany Gustáv Kalač. Po politických čistkách bolo Š. Pozdišovskému doporučené kádrovým oddelením ONV zamestnať sa v Západoslovenských tehelniach, n. p. závod Zamarovce, kde sa mal ihneď hlásiť, pretože závod nutne potreboval pracovné sily. Vo svojej obhajobe sa snažil uviesť na správnu mieru v skutočnosti vymyslený dôvod jeho odvolania - údajné vyznamenanie, ktoré mal dostať za Slovenského štátu. Doteraz sa nedozvedel kto, kedy a kde mu vyznamenanie odovzdal. Jeho protesty a odvolania adresované do Bratislavy končili vždy na

stole kádrového oddelenia ONV v Trenčíne. Človek, ktorý sa celý venoval práci pre múzeum a našiel v nej nielen celoživotnú realizáciu, ale i koníčka, mal opustiť ťažko vybudované a zarábať si na živobytie výrobou tehál? Aj v tej dobe sa našťastie našli ľudia, ktorí si vážili odbornosť a schopnosti viac, ako hlasno deklarovanú príslušnosť k strane. Zostal pracovať v múzeu ako odborný pracovník. Táto skutočnosť ho nezaskočila, viac ho trápilo to, že kormidlo múzea bolo v rukách neodborníka a výsledky jeho doterajšej činnosti ohrozené. Š. Pozdišovského čakala tvrdá práca presvedčovania o každom pozitívnom kroku múzea. Trňom v oku novému riaditeľovi bol Vlastivedný krúžok, ktorý sa mu podarilo zlikvidovať psychickým tlakom a pomocou politických orgánov. V roku 1960 prestali vychádzať aj Informačné zprávy múzea. Určitou náhradou sa stal Krúžok historikov, ktorý pôsobil v rámci Západoslovenskej pobočky historickej spoločnosti. Jeho jadro tvorili členovia historickej sekcie bývalého vlastivedného krúžku. Rozdiel medzi historickým a vlastivedným krúžkom bol však citeľný - noví tvorili ľudia z archívov, múzea, kultúrnych inštitúcií a škôl, nadšenie sa vytratilo. Štefan Pozdišovský bol predsedom krúžku až do roku 1981. Príkladom bol pre všetkých, veď ročne mal desiatky zaujímavých prednášok a úspešne popularizoval dejiny mesta.

Najdôležitejšou jeho činnosťou však naďalej bola práca na spracovávaní a zveľaďovaní zbierkového fondu múzea. Odtedy mu boli zverené zbierky historického oddelenia, sústredil sa hlavne na numizmatiku. Keď odchádzal v roku 1972 ako 66-ročný na zaslúžený dôchodok, mohol so zadosťučinením konštatovať, že do historického inventára zapísal 5 313 položiek, do fotografického 6 023 a numizmatického 17 664 predmetov, čo spolu predstavuje 29 000 zápisov. Ani po odchode do dôchodku neprerušil kontakty s múzeom, naďalej sa zúčastňuje akcií, prednášok, vernisáží. Stalo sa už tradíciou, že pani riaditeľka múzea Katarína Babičová takmer na každej vernisáži privíta vzácneho "domáceho" hosťa. Zbierkové predmety na väčšine vlastných výstav múzea samé totiž chvália ich záchrancu a horlivého zberateľa. Neraz nastanú zaujímavé situácie, keď sa pán profesor Pozdišovský cíti byť povolaný, aby predniesol na vernisáži spomienkový príhovor a zablahoževal tak paradoxne tvorcom koncepcie výstavy, ktorej predmety zachránil a trpezlivo zbieral on. Tak tomu bolo i počas zahájenia výstavy starých dobových dokumentov cisársko-kráľovského fotografistu Maxa Sterna v roku 2001. "Kde sa zobralo toľko pekných starých fotografií, veď ich je tu ale tristo", pýtal sa Š. Pozdišovský po vernisáži a odborná pracovníčka sa musela iba zasmiať pri odpovedi - "veď i vašou zásluhou je ich pán profesor toľko a všetko originály!"

Ešte aj v rokoch 1987-1990 urobil množstvo záslužnej práce a ako najpovolanejší sa podieľal na pasportizácii a analýze knižničných fondov knižnice Zamarovských a pôvodnej Brančikovej knižnice. Spracoval približne 16000 cudzojazyčných knižničných jednotiek!

Rozsiahla činnosť prof. Štefana Pozdišovského na múzejnom poli vzbudzuje úctu a obdiv. Vo svojom súkromnom archíve opatruje množstvo vyznamenaní, čestné uznania, pamätné listy a medaile, ktoré obdržal pri významných životných jubileách. Ministerstvo kultúry SR ocenilo jeho celoživotnú prácu a 19.5.1991 získal najvyššie ohodnotenie múzejného pracovníka - Cenu Andreja Kmeťa za zásluhy a rozvoj slovenského múzejníctva. Neovenčený akademickými titulmi, hoci by si ich celkom iste zaslúžil, žije skromne a v ústraní, so svojou druhou manželkou, s ktorou sa zosobášil 81-ročný 10. októbra 1987. V plnom zdraví a pohode sa dnes o chorú manželku vzorne stará.

Kumulovaná funkcia fotodokumentátora

Štefan Pozdišovský si od začiatkov svojej práce v múzeu uvedomoval význam fotodokumentácie, ktorá je neodmysliteľnou zložkou múzejnej práce. Pretože spočiatku mali múzeá väčšinou len jedného pracovníka, ktorý musel vykonávať všetky práce, Zväz slovenských múzeí organizoval pre nich odborné fotografické kurzy. Štefan Pozdišovský absolvoval päť takýchto kurzov. Aj keď základnú abecedu fotografovania si osvojil v dobách gymnaziálneho štúdia, pod vedením odborníkov sa zdokonalil v teórii i praxi. Skúsenosti potom využil v múzejnej činnosti a odovzdával ich aj mladým členom krúžku. Nafotografoval množstvo dokumentačných záberov, ktorými doplňoval expozičné zbierky. Okrem fotodokumentácie

starších zbierok podchytil od začiatku 50. rokov vtedajší stav hradných ruín pred očakávanými opravami hradu a mesto pred novým smerným územným plánom. Ten zmenil celý situačný vzťah Trenčína, dopravné línie mesta. Profesor Pozdišovský si zadovážil súkromný fotoaparát, nemohol čakať na zázraky od mesta, ktoré ignorovalo rozpočet a jeho každoročnú žiadosť. Začínal so zrkadlovkou Voigtländer Superb 6x6 cm, neskôr kinoformátovou Etaretou, ktorej objektív Belar pracoval príliš mäkko, malý formát nebol vhodný na dokumentáciu. Zlepšenie priniesla až dvojoká zrkadlovka Flexaret. Múzeum získalo fotoaparát Praktisix až v roku 1964. Zásluhou prof. Pozdišovského máme zdokumentované stavebné zmeny v Trenčíne a na okolí od 50. rokov 20. storočia, výstavbu nových sídlisk, búranie starých domov, spoločne s etnografom J. Hanušinom navštevoval, fotografoval a tak zdokumentoval osady, obce, kopanice v celom okrese, tiež kaštiele, kostoly a architektonické pamiatky na vidieku. Podchytil pomaly zanikajúce folklórne zvyky, ručnú výrobu a výrobné nástroje na vidieku. V jeho priekopníckej práci pokračoval profesionálnym spôsobom vynikajúci fotografista PhMr. Ján Halaša, ktorý nastúpil do múzea 1.10.1964 už ako dôchodca. Do konca augusta 1967 bolo vo fotografickom inventári múzea zaevidovaných 14017 čísel, z toho vyše 6 000 nafotografoval Š. Pozdišovský. Tmavou komorou bola pokladňa múzea, ktorá sa až po pracovnom čase dala využívať ako fotolaboratórium.

Okrem fotografovania sa profesor Pozdišovský venoval i filmovaniu. Začínal s Admirou osmičkou na film 2x8 mm. Exponované filmy dával vyvolávať do Bratislavy, neskôr to robil už sám. Nafilmoval hrad, pamätihodnosti mesta, brigády členov vlastivedného krúžku, významné výročia, manifestácie, prvé máje, kopaničiarske slávnosti v Starom Hrozenkove a i. Vydaril sa film z archeologických vykopávok na lokalite Čerešňový sad za hradom, vyzdvihnutie skrčenca "in situ". Výkonnejším prístrojom bola 16 mm kamera Paillard Bolex, ktorou zhotovil filmy: Hrad Beckov, (1964), Tematín (1964), Trenčín (1967), studňa na Trenčianskom hrade (1968), kostolík v Haluziciach (1967), archeologické vykopávky v Ivanovciach (1966). Žiaľ tento film po zapožičaní Archeologickým ústavom SAV v Nitre zničil požiar. Film 1. máj v Trenčíne v roku 1966 je dokonca farebný, ďalšie sú zamerané na národopisné témy, ako napríklad výroba hrablí v Selci (1964), s etnografkou PhDr. V. Abelovou natočil filmy Modrotlač u Trnku v Púchove (1966), Výroba papúč v Hornej Súči-Dolnej Závrskej (1967), Výroba kraslíc v Dolnej Porube (1967), Krojovaná svadba v Podolí (3 kusy, 1968), Figúrky zo šúpolia v Novom Meste nad Váhom (2 kusy, 1968).

Publikačná činnosť Štefana Pozdišovského

Štefan Pozdišovský nestaval publikačnú činnosť na prvé miesto v hierarchii aktivít, ktoré vykonával ako profesionálny múzejník. Pre neho boli primárne práce spojené so získavaním, spracúvaním a využívaním zbierkového fondu múzea. Z tohto dôvodu nie je jeho publikačná činnosť natoľko rozsiahla, no zďaleka ju nemožno hodnotiť ako menej významnú.

Väčšina Pozdišovského článkov, príspevkov, či štúdií obsahuje totiž poznatky z vlastných výskumov. Prináša v nich nové historické fakty, upozorňuje na nesprávnosť vžitých názorov, snaží sa osvetliť niektoré nedostatky v regionálnej histórii.

Dôkazom toho, že Š. Pozdišovský mal v rámci svojej práce oblasť, ktorá mu bola zvlášť milá, je jeho prvá štúdia "Cechy v Trenčíne", uverejnená v Živnostenskom kalendári (1944). Problematika trenčianskych cechov zostala jeho obľúbenou témou až do dôchodkového veku.

Častejšie sa chytal pera v čase existencie vlastivedného krúžku. Na stránkach Informačných správ v Trenčíne, ktoré vychádzali v rokoch 1953-1960 informuje v každom čísle o činnosti krúžku a upozorňuje na výsledky výskumných prác, ktoré by mohli zaujímať verejnosť. Stredobodom záujmu členov krúžku i samotného Š. Pozdišovského bol Trenčiansky hrad a jeho blízke okolie. V roku 1958 uverejňuje výsledky archeologických výskumov na lokalite Čerešňový sad.

Poznatky o hrade sústredil Š. Pozdišovský v stručnom sprievodcovi Trenčianskeho hradu, ktorý vyšiel v rokoch 1965-1985 (sedem vydaní), okrem slovenčiny aj v angličtine, nemčine, ruštine a

maďarčine.

Publikačná činnosť Š. Pozdišovského nie je samoučelná, svojimi článkami nepoukazuje len na určitý problém, ale snaží sa ho aj vyriešiť. Také sú napríklad aj jeho príspevky vo Vlastivednom zborníku Trenčianskeho múzea (1969 -1971). V článku "K lokalizácii mestských brán v Trenčíne" stanovil ich označenie na Hornú a Dolnú, dovtedy často zamieňané.

Štefan Pozdišovský sa vo svojej publikačnej činnosti nevyhol ani problematike z oblasti dejín umenia. V nekrológu "In memoriam", uverejnenom v Informačných správach v roku 1959, hodnotí celoživotné dielo maliara, grafika a výtvarného pedagóga Luda Bránskeho a v článku "Autorstvo barokových fresiek v Trenčíne" odmieta možnosť, že fresky v piaristickom (jezuitskom) kostole namaľoval významný taliansky maliar Pozzo. Po zániku Informačných správ v roku 1960 Š. Pozdišovský uverejňuje svoje príspevky najčastejšie v okresnom týždenníku Trenčianske noviny. V nich mu v rokoch 1968-1970 vychádza rozsiahla encyklopedická práca "Pohľady do histórie obcí Trenčianskeho okresu" (29 pokračovaní). Jedná sa o prvé komplexné spracovanie základných údajov o dejinách obcí v okrese Trenčín. Venoval sa až 122 obciam, pričom neobchádzal ani zaniknuté osady. Ak chcel podať hoci len stručné informácie o prvých písomných zmienkach obcí, zamestnaní, obyvateľstve, vlastníckych vzťahoch a hospodárskych pomeroch, musel preštudovať veľké množstvo archívneho materiálu. Prácu ocenili najmä zostavovatelia obecných kroník, ktorým bola pred vydaním Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku (1977-1978) vítaným pomocníkom. Zaujímavou skutočnosťou je, že vypracoval tiež podklady pre slovník obcí Trenčianskeho okresu.

Osobitné miesto v jeho publikačnej činnosti má okruh článkov, v ktorých sa zaoberá problematikou prekladu rímskeho nápisu na trenčianskej hradnej skale. Už v roku 1956, vôbec prvý na Slovensku upozorňuje v Informačných správach na epigrafický nález v Zane (severnej Afrike), podľa ktorého autorom nápisu bol vysoký rímsky vojenský hodnosťár Marcus Valerius Maximianus a nie Constans ako sa dovtedy interpretovalo.

Latinsky písaný text rímskeho nápisu neprestal Š. Pozdišovského zaujímať ani v neskoršom období. V roku osláv 1800. výročia jeho vzniku ponúka verejnosti svoju interpretáciu prekladu v článku "Nevyhnutné korektúry ....", uverejnenom v Trenčianskych novinách (1979). V ňom sa pozastavil nad niekoľkými nezrovnalosťami vtedy všeobecne uznávaného prekladu českého historika staroveku Josefa Dobiáša. Podľa Dobiáša nápis, ktorý dal vyhotoviť legát 2. pomocnej légie Marcus Valerianus Maximianus, venovalo na počesť víťazstva cisárov (Marka Aurelia a jeho syna Commoda) vojsko, ktoré v počte 855 vojakov sídlilo v Laugariciu. Pozdišovskému sa nezдалo logickým predovšetkým to, že Maximianus, ktorý mal vysokú vojenskú hodnosť legáta, velil v Laugariciu iba 855 vojakom. Ďalším slabým miestom Dobiášovho prekladu je aj to, že podľa neho dosiahli víťazstvo nad nepriateľom iba cisári bez vojska.

Ako skúsený prekladateľ latinských stredovekých textov sa pokúsil o novú verziu prekladu. Zistil, že ak slovo EXERCITUS (vojsko) a skratka MIL (vojaci) sa bude interpretovať v genitívnej forme, tak sa text nápisu stáva logickejšim a zrozumiteľnejším. Podstata Pozdišovského prekladu spočíva v tom, že o víťazstvo Rimanov sa pričínilo nielen vojsko, ale aj 855 vojakov zvláštnych jednotiek (vexilácií).

Preklad a jeho zdôvodnenie uznali krátko po jeho zverejnení znalci latinského jazyka, Dr. Miloslav Okál a Dr. Michal Kušík.

Z dôvodu, že v súčasnosti pravdepodobne neexistuje odborník v epigrafii, ktorý by aspoň s prof. Štefanom Pozdišovským v tejto problematike polemizoval, aj naďalej sa autori z radov archeológov a historikov staroveku pridriavajú Dobiášovej verzii prekladu.

Od roku 1979 napísal Š. Pozdišovský desať článkov, v ktorých obšírne vysvetľuje svoju interpretáciu rímskeho nápisu. Za celé toto obdobie nevyšiel ani jeden fundovaný posudok na Pozdišovského preklad, ani jedna odborná kritika.

Výnimkou je azda list prof. Josefa Češka z Univerzity J. E. Purkyně v Brne (1979), ktorý za

najväčší Pozdišovského nedostatok označil jeho smelosť neísť po vyšliapaných chodníčkoch bežnej epigrafickej praxe, no samotnej problematiky prekladu sa ani len nedotkol. Najnovšie je spomínaný iba ako jeden z autorov odlišnej interpretácie rímskeho nápisu od oficiálne uznávaného prekladu.

Problematika rímskeho nápisu však nie je jedinou témou Pozdišovského publikačnej činnosti v dôchodkovom veku. Jeho záujem o regionálne dejiny sa realizuje vo forme príspevkov do vlastivedných monografií obcí Drietoma (1984) a Selec (1989). Tieto práce sú dôkladnými heuristickými štúdiami o vlastníckych vzťahoch a hospodárskych pomeroch v obciach za feudalizmu. Ako hlavný pramenný materiál použil urbárske písomnosti. Množstvo Pozdišovského prác zostáva len v rukopise, napríklad recenzie monografií Bolešov, Hrabovka a celý rad posudkov a kritických postrehov na práce iných autorov.

Cenným príspevkom k cirkevným dejinám Trenčína je štúdia venovaná 230. výročiu posviacky Kaplnky sv. Anny, uverejnená v trenčianskom kultúrnom mesačníku Považie (1993). Ešte v roku 1996 píše o zemanoch a zemanstve v Trenčianskej župe a na hrade. Publikuje vlastne dodnes, píše príležitostné články venované výročiam svojich žiakov, spisuje svoje pamäti - spomienky na detstvo a študentské roky. Publikačne činný je od roku 1941 vlastne až do súčasnosti. Je až neuveriteľné, že i po šesťdesiatich rokoch písania sú jeho príspevky rovnako hodnotné a čítajú sa tak dobre, ak nie lepšie ako na začiatku jeho cesty múzejníka.

Slovo na záver

O profesorovi Štefanovi Pozdišovskom, jeho prácou naplnenom živote pre Trenčianske múzeum by sa patrilo napísať viac - totiž hlavne vďaka nemu sa zachoval dostatok písomného i dokumentačného materiálu - snáď aj na celú knihu. Skôr je ťažké nájsť mieru dôležitosti v množstve zaujímavých spomienok, životných skúseností, víťazstiev i prehiev. Nie každému sa môžu zdať podrobnosti o vzniku systematickej múzejnej činnosti jednej z najstarších kultúrnych ustanovizní na Slovensku - Trenčianskeho múzea dostatočne dôležité. Žijúci súputníci Štefana Pozdišovského ocenia viac ako ich mladší kolegovia popis ťažkostí spojených s neustálym presvedčaním o nutnosti záchrany kultúrneho dedičstva, ťažko sa formujúceho muzeálneho povedomia, o neúnavnej osvetovej práci, prednáškach, výstavách.

Vďaka za všetko, pán profesor!

Autor: PhDr. Jana Karlíková, Trenčín, 2002

(Koniec diela.)

Ďakujeme za láskavý súhlas autorky uverejniť jej dielo na tejto internetovej stránke
TRENČAN – Trenčanom o Trenčíne.

Nie je chybou autorky, že dielo v r. 2002 vyšlo v malom náklade (300 ks) mimo Trenčína a je prakticky nedostupné.

Dielo tu uverejňujeme k príležitosti práve uplynulého roku 140. výročia predchodcu trenčianskeho múzea a na pamiatku jeho neodmysliteľnej postavy pána prof. Pozdišovského, ktorého sme mali radi.

V r. 2014 sme na pamiatku prof. Pozdišovského zriadili virtuálnu pamätnú tabuľu na internetovej stránke <http://www.trencan.6f.sk/0042-PamatneTabule.html#Pozdisovsky>

Je hanbou Mesta Trenčín, že si primerane nepamätá niektoré udalosti a postavy svojej histórie. Do tejto kategórie odstrčených patrí aj pán profesor Pozdišovský. Je hanbou Mesta Trenčín, že na rozsiahlej internetovej stránke mesta (stav 10.2.2014) nie je o pánovi profesorovi Pozdišovskom vôbec žiadna zmienka - cez vyhľadávač som tam meno Pozdišovský našiel len ako Pozdišovský čardáš a 80. životné jubileum Anny Pozdišovskej.

Toto dielo chráni Autorský zákon.

Autorovi patria práva hlavne podľa autorského zákona, najmä označenie autorstva, nepozmeňovanie diela, udeľovanie súhlasu na verejný prenos a iné rozširovanie, a právo na odmenu za využitie diela.

